

DESTAN GELENEĞİNDEN TARİHİ ROMANA: TÖLÖGÖN KASIMBEK VE KIRILAN KILIÇ I, II

Canan OLPAK KOÇ*

ÖZET

Toplumsal bir varlık olarak insan duygularını, düşüncelerini, hayallerini, izlenimlerini her zaman bir sonraki nesle aktarmanın yolunu aramıştır. Yazılı kültür yaygınlaşmadan önce bunu sözlü halk edebiyatı türleri ile yapmaya çalışmıştır. Bu anlamda destanlar sadece bireyin değil milletlerin deneyimlerini aktarmada en önemli araç olmuştur. Yazılı kültürün yaygınlaşması ile birlikte destanların yerini roman, hikâye gibi edebi türler almıştır. Ancak bu anlatı türleri tek bir kişi tarafından yazılmıştır. Fakat yazar içinde yetiştiği toplumun kültürünü yazdığı esere aktarmaktadır.

Kırgızların oldukça eskiye dayanan bir geçmişi vardır. Türk yazınının Kırgız Edebiyatıyla ilişkisi, çeşitli etmenlere dayalı olarak oldukça sınırlı gelişmiştir. Özellikle Kırgızistan ile ilişkilerin olmadığı dönemde Kırgız edebiyatıyla ilgili neşriyat da çok az olmuştur. 1990 yılı sonrasında artan ilişkilerle beraber Kırgız edebiyatı tanınmaya başlar. Tölögön Kasımbek'e ait Kırılan Kılıç I- Kırılan Kılıç II romanlarının Türkiye Türkçesine kazandırılması da bu dönemde artan ilginin bir ürünüdür.

İnsanın var oluş öyküsünü nasıl anladığı ve toplumun varlığını nasıl anlattığı önemlidir. Bu çerçevede de Tölögön Kasımbek, destansı özellikler çerçevesinde ve tarihi roman bağlamında değerlendirilecek olan *Kırılan Kılıç I ve II* romanında Kırgız halkının var oluş serüvenini ve Ruslar karşısında nasıl yenilgiye uğrayıp yıkıldığını anlatmıştır. Tarihi roman henüz kesin olarak tanımlanamasa da tarihsel bir bilginin edebi duyarlılıklar eşliğinde romana dönüştürülmesidir diyebiliriz. Biz bu çalışmamızda Kırgızlarının tarihini yazıya döken Tölögön'ün destana ait motifleri tarihi romanın elden bırakmadığı gerçekliğe ne kadar yaklaştırdığını göreceğiz.

Anahtar Kelimeler: Kırgız Edebiyatı, Tölögön Kasımbek, Tarihi Roman, Kırılan Kılıç I,II.

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Doktora Öğrencisi, El-mek: c_olpak@mynet.com

FROM LEGEND TRADITION TO HISTORICAL NOVELS TÖLÖGÖN KASIMBEK AND KBROKEN SWORD I, II

ABSTRACT

Being a social entity, humanity has been searching the ways of transferring their feelings, thoughts, imaginations and impressions to next generations all the time. Before written expressions became widespread, they used to try to accomplish this aim with the help of verbal folk literature. In this sense, epic had become the most significant tool to transfer experiences not only for individuals but also for communities. After written expressions became widespread, epic gave its place to written literature genres like novel and story. However, those narrative genres have been written by individual authors and they have reflected cultures which they had grown in to their works.

Kyrgyz have a considerably old past. Interaction between Turkish Literature and Kyrgyz Literature had developed pretty limited because of several reasons. Especially in period when there was no relation with Kyrgyzstan, there had been very few publications about the Kyrgyz Literature. With increasing relations after the year of 1990, Kyrgyz Literature began known. Bringing *Kırılan Kılıç I* (Broken Sword I) and *Kırılan Kılıç II* (Broken Sword II) novels, which are belong to Tölögön Kasımbek, in to Turkish Literature is the product of increasing interest in this period.

It is important that how the man understand the story of existance and how he/she tell the existence of the public. Tölögön Kasımbek, in his novels *Kırılan Kılıç I ,II* (Broken Sword I,II) has told the adventure of kyrgyz people and how they'd been destroyed by being defeated by the Russians. The book can be accepted as a legendary historical novel within this aspects. We, in this study, will see how close are the epic motifs of the Tölögön who wrote the history of Kyrgyz, to the reali ty which the historical novels never leaves.

Key Words: Kyrgyz Literature, Tölögön Kasımbek, Historical Novel, Broken Sword I,II.

GİRİŞ

Kırgızların oldukça eskiye dayanan bir geçmişleri vardır. X. yüzyıla kadar Eski Kırgız Türkçesi denilen kendi yazı dillerini kullandıkları bilinmektedir. Bu yazı dilinden kalma en önemli belgeler ise Yenisey yazıtlarıdır. Bu yazıtlar 1500 yıl önce yazılmış olmalarına rağmen günümüz Kırgız Türkçesi ile benzerlikler göstermektedir. (Baytok, 2003: 64) Çağdaş anlamda ise Kırgızların yazılı edebiyatları 1920'lere dayanır. Bunda Sovyet döneminin etkisi önemlidir. 1917'de Ekim devrimi sonucunda devlet statüsüne erişirler ve devletleşme süreciyle birlikte ağızların da birlik devri başlamış olur. Dilde büyük değişiklikler meydana gelmeye baslar. En önemli değişiklik, edebî dilin oluşması ve gelişmesidir. *Edebî dil toplumun sosyal, ekonomik, siyasî, ilmî, her türlü kesimine aynı şekilde hizmet eden, ağız şekillerinden daha yukarıda yer alan, dilin gelişen ve her zaman da gelişmekte olan seklidir. Eğitim, bilim hepsi edebî dilde yapılır. Edebî dil o dilin bütün ağız şekillerinden, kaynak olarak faydalanır ve onlar sayesinde gelişir. Bu nedenlerden dolayı*

Turkish Studies

edebî dilin oluşması, Kırgızlar ve Kırgız Türkçesi açısından çok önemli bir gelişme olmuştur.(Baytok, 2003: 66)

Bu kadar genç bir yazılı kültüre sahip olan Kırgızların eserlerinin temel yapı taşlarını sözlü geleneğin toplamı olan halk edebiyatı oluşturmaktadır. X. yüzyıldan 1920'lere uzanan ara, sözlü kültür ve edebiyatın hâkim olduğu dönemdir. Dolayısıyla Kırgız Edebiyatında sözlü geleneğin ağır bastığını ve bu ağırlığın çağdaş dönemde verilen eserlere yansıdığını söylemek mümkündür.

Türk yazınının Kırgız Edebiyatıyla ilişkisi, çeşitli etmenlere dayalı olarak oldukça sınırlı gelişmiştir. Özellikle Kırgızistan ile ilişkilerin olmadığı dönemde Kırgız edebiyatıyla ilgili neşriyat da çok az olmuştur. Bu dönemde ders kitaplarında bile Kırgızlarla ilgili ifadeler negatiftir ve orta eğitim tahsili gören öğrenciler Kırgızları, Uygur Devleti'ni yıkmış bir Türk kavmi olarak öğrene gelmişlerdir.(Devlet, 1997:83) *1990 sonrasında Kırgızistan ile Türkiye arasındaki ikili ilişkiler, Kırgız tarihinin Türkiye'de merak edilmeye ve araştırılmaya başlamasına sebep olmuştur. Konuyla ilgili birçok önemli tercüme ve bilimsel çalışma bu dönemde yayımlanmıştır. Ayrıca yine bu dönemde Türkiye'de Kırgız tarihi uzmanları yetişmeye başlamıştır.* (İsakov, 2010:116) Tölögön Kasımbek'e ait Kırılan Kılıç I-II romanlarının Türkiye Türkçesine kazandırılması da bu dönemde artan ilginin bir ürünüdür.

Tölögön Kasımbek, Kırgız edebiyatının en ünlü tarihçi yazarlarından birisidir. Hayali bir tarihin yazarı değil, gerçek bir tarihi seyri kurgusal düzlemde eserlerine yansıtan bir yazardır. Ülkesinde oldukça tanınmakta ve okunmaktadır. Onun kaleme aldığı Kırılan Kılıç romanı, Sovyet halkları arasında en çok okunan ilk tarihi roman olmuştur. Dokuz farklı dile çevrilmiş olması bunun bir göstergesidir. Yazarın; Kırılan Kılıç I-II dışında *Kelkel (Gelgel)*, *Baskın ve en son kaleme aldığı Çapkın (Kırgın)* romanlarıyla en çok merak edilen ve her Türkün kafasındaki "Ruslar Türkistan'a ne zaman, nasıl girdi?" sorularının cevabını vermekte ve siyasi tarih açısından pek de aydınlık olmayan bir döneme ışık tutmaktadır. *Nehir roman tarzında kaleme alınan bu eserler; Türkistan topraklarının 19. yüzyılın ikinci yarısında Çarlık Rusya'sı tarafından nasıl işgal edildiğini, kardeş Türkistan halklarının yüz elli yıla varan kan, gözyaşı ve çile dolu dramlarını bütün çiplaklığıyla dile getirmektedir.* (Erişim:22.08.2012)

Kırılan Kılıç iki cilt olarak yayınlanmıştır. Orijinal adı ile *Singan Kılıç* yazarın asıl şöhretini kazandığı eseridir. Birinci cildini 1966, ikinci cildini ise 1967 yılında tamamlamıştır. Fakat bu roman, Çarlık Rusya'sının Türkistan'ı işgal etmesini ve hanlık üzerinde sürdürdüğü arabozucu, ikiyezli siyaseti anlattığından basımına izin verilmemiş, sansür uygulanmıştır. Hatta romanları yasaklanan yazar takibata uğrayarak devlet hizmetinden uzaklaştırılmıştır. İki ciltten oluşan romanın ilk cildinin diğer adı *Han Sarayı*'dir. *Han Sarayı* şekil olarak 4 ana bölüm ve 26 alt bölümden oluşmaktadır. İkinci cilt olan *İsyân* ise 3 ana bölüm, 17 alt bölümden ibarettir. Yazarın bu kadar çok bölümlü yazmasının nedeni romanın karmaşık ve çok fazla tarihi olayı bir arada veriyor olmasından kaynaklanabilir.

Romanın zaman boyutu Kırgızların siyasal serüvenlerinin zamanı ile örtüşmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında Rusların Türkistan'daki işgal ve zulüm politikalarını anlatmaya çalışır. Bununla Kırgız gençliğinin milli duygularının yeniden yeşermesini amaçlar. Romanda Kırgız halkının savaş öncesi ve sonrası ile o yıllarda yaşadığı acılar dile getirilir. Kasımbek, bu romanıyla, "Bir Kırgız edebiyatçısı olarak benim eserlerim Kırgız toplumunu, Kırgız tarihinin ve kültürünün gelişimini yansıtır ." diyen Cengiz Aytmatov kadar iddia sahibi bir yazar olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır.

İnsanın var oluş öyküsünü nasıl anladığı ve toplumun varlığını nasıl anlattığı önemlidir. Bu çerçevede Tölögön Kasımbek, destansı özellikler çerçevesinde ve tarihi roman bağlamında

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012*

değerlendirilecek *Kırılan Kılıç I ve II* romanında Kırgız halkının var oluş serüvenini ve Ruslar karşısında nasıl yenilgiye uğrayıp yıkıldığını anlatmıştır. Tarihi roman kavramının henüz kesin olarak tanımlanamamasına da bu kavram, tarihsel bir bilginin edebi duyarlılıklar eşliğinde romana dönüştürülmesi şeklinde ifade edilebilir. Söz konusu eserde Kırgızların tarihini yazıya döken Kasımbek'in, destana ait motifleri tarihi romanın elden bırakmadığı gerçekliğe ne kadar yaklaştırdığı görülür.

TARİHİN DESTANLAŞMASINDAN DESTANIN ROMANLAŞMASINA

Kırılan Kılıç, 1842 yılından başlayarak Hokand ülkesinin Rusların yönetimine geçmesine kadar gelişen olayları anlatır. Roman, itibari değil gerçek zaman dikkate alınarak yazılmıştır. Kırgızlar; Hokand ülkesi ve çevresindeki obalar, boylar ile Ruslara karşı bir mücadele vermektedir. Bu arada kendi aralarında da siyasi kavgaları devam etmektedir. Roman bir savaş sahnesi ile başlar. General Çernyayev adlı bir Rus komutanı 1865 yılında birliği ile Hokand birliklerine karşı savaşmaktadır. Sayıca daha az olan Hokandlılar ellerinde Rus makinelerinden olmamasına rağmen iyi mücadele etmektedir. Rus makineleri roman boyunca Kırgızların elde etmek istediği silahlardır. Rus general yenildiklerini düşünerek askerlerine çekilme emri verir. Fakat tam o sırada Hokand komutanı Alimkul'un arkasından vurularak öldürülmesi savaşı sürpriz bir sona götürür. Ruslar galip gelir. Romanın devamında da anlaşılacağı üzere aslında Kırgız halklarının kaderi budur: Arkasından vurmak... Önde Ruslarla savaşırken arkasından emin olamayan bir toplumun hikâyesidir bu roman. Bütün tarihleri boyunca bu Türk halkları, Rusları yenmek üzere iken birbirlerine yenilmişlerdir.

Romanda zaman olarak bir geriye dönüş yaşanır. 1865 yılından 1842 yılına geçilir. 1842'den itibaren Kırgız halkı Rus hâkimiyetine geçiş sürecinde acılarıyla, hatalarıyla, taht kavgalarıyla; tarihi gerçeklere bağlı olarak hikâye edilir. Kasımbek, tarihi olayları anlattığı eserinde bir roman yazarından ziyade tarihçi titizliği göstererek anlatımını, edebi değerinin önüne alsa da geleneksel anlatım biçimleri doğrultusunda şekillendirir. Destansı anlatım geleneği, gerçek olayların kurgusal düzlemde aktarımında öne çıkar.

Destanlar genel olarak milletlerin din, fazilet ve milli kahramanlık maceralarının manzum hikâyeleri (Banarlı, 1998:1) diye tanıtılır. Buradaki manzum sözü duyguların, düşüncelerin kafiyeli sözlere dökülmesi anlamındadır. Gerek Türk destanlarında gerek Dede Korkut'ta bu sözlere rastlanır. Şiirlerle ele verilen geçmiş, bir milletin aydınlanması yolunda atılan sağlam bir adım olabilir. Çünkü tarih bir gün herkesin dönüp bakmasını zorunlu kılan bir kavramdır. Zıtlıkların ve karşıtlıkların savaşı bunların arasındaki mücadelenin oluşturduğu bir olaylar silsilesidir. Aslında tarih deyince aklımıza ilk olarak savaş ya da barış ya da daha basit bir düzeyde düşünecek olursak mücadele gelir. Mücadele ülkeler arası diyalogda çok boyutlu bir anlam alanı kazanır. Mücadelenin kutsallaştırıldığı destanlarda yalnız şiir değil; kadın, ışık, ağaç, su, at, çalgı aletleri ve tabii ki insan tarihin aydınlatılmasında birer vazgeçilmez motif olmuştur.

Yukarıda da değinildiği gibi sözlü edebiyat geleneği, yani halk edebiyatı Çağdaş Kırgız Edebiyatını etkilemiştir. *Halk edebiyatı, halkın genelini kapsayan sevinçleri, acıları bünyesinde barındırdığı gibi kişisel mutluluk ve hüznünlerin de barınağıdır. Nasıl ki kültürler arası fark varsa duygular ve tepkiler arasında da milletlerin birbirinden farkları vardır. Bu nedenle, halk edebiyatı ürünlerinin çeşitli bölgelerde ve zamanlarda farklılık gösterdiği görülür.* (Elçin, 1993: 1) Ünlü Kırgız Yazarı Cengiz Aytmatov; Gün Olur Asra Bedel'de Mankurt efsanesine, Beyaz Gemi'de geyik mitine yaptığı atıflarla sözlü kültürün etkisinde olduğunu gösterir. Tölögen Kasımbek, olayları ele alırken bir roman yazarından ziyade tarihi hassasiyeti gösterse bile Kırılan Kılıç romanında sıklıkla halk edebiyatına ait unsurları kullanır. Özellikle sözlü geleneğin ana taşıyıcısı konumundaki şiir biçimlerinden yararlanır. Kitabın çevirmenlerinden biri olan Saadettin Koç'un yazarın romanlarındaki folklorik unsurları incelerken, *Kasımbek'in ilham kaynağı halk kültürüdür,*

Turkish Studies

der. Mesela romanda, hazin bir hayat öyküsü yaşadığı anlatılan Doğancıbaşı Sarıbay ara sıra eline kopuzunu alıp içli içli küü söyler.

Sen, sen dünya, sen dünya...

Bir yüzüne gün değmiş,

Bir yüzüne tün değmiş,

Başı tuhaf, sonu pişmanlık,

Kararsız, eksik dünya.

(Kasımbek, c.II, 2003: 75)

Hükümdarlık tahtına uzun mücadeleler sonucu oturabilmiş İshak'ın bir nevi akıl hocası Derviş de öğütlerini hep şiirle aktarır ve sahneden çekilir.

Kısmet bu dünyanın neresinde?

Canlılarla dolamayan

Geniş tarlada kısmet var.

Ak kuğunun konmadığı

Dalgalanan gölde kısmet var.

Yükseklerde gözü olmayan,

Çileli halkta kısmet var.

(Kasımbek, c.II,2003: 215)

Romanın diğer destansı özelliği küüdür. Küü kopuzla çalınan melodi anlamındadır. Eski Türk musikisi kaynaklarına göre, Türklerin öteden beri, zengin musikileri vardı. Türkler, musiki aletleriyle çaldıkları bestelere Küg veya Kög diyorlardı.(Banarlı, 1998:38) Önemli olaylarda, dertlerde sevinçlerde küü hep rolünü oynamıştır. Dede Korkut Hikâyelerinde nerdeyse bütün kahramanlarda kopuz vardır. Ünlü halk hikayesi kahramanı Köroğlu, mücadele meydanında sergilediği yiğitlik kadar sazıyla gösterdiği yetenekle de hafızalarda yer almıştır. Kırılan Kılıç romanında kimi zaman bir kahramanın övgüsünde kimi zaman da hanları kandırmak isteyen kızların dilindedir küü:

“Ozan; hoş, kulağa yumuşak gelen bir sesle şarkısına devam ediyordu.” (Kasımbek,c.I, 2003: 71)

“Beknazar, canı çaktı ve kopuzu eline aldı. Kim bilir kimden kalmıştı. Çocukluğundan beri bu evdeydi. Eşiğini yerine koydu ve düzen vererek tıngırdatmaya başlattı. Hemen düşüncelerin, hayallerin, duyguların dünyasına daldı. Çocukluğunda sürükleyip kucaklamaya çalışarak alıştığı kopuzu çalmayı öğrenmişti. Fakat küü çalmaya o kadar da büyük lgi göstermezdi. Bunu özel bir hüner olarak görmezdi. Sadece keyifli ve keyifsiz olduğunda kopuzu eline alır, hanımına açmadığı, en yakın arkadaşına söylemediği, yalnız Allah'ın bildiği sırrı kopuzuyla paylaşırdı. Kopuz çalarken sevinir, kederlenir, güç toplar, şükrederdi.” (Kasımbek, c.I, 2003: 224-225)

Türk destanlarında Kadına verilen değer ve onu üstün tutma her zaman ön plandadır. İslami Devir Türk Destanlarında da böyledir. Eski Türk Yazıtlarında da Türk Kağan ve kumandanlarının başarılarının annelere, kadınlara bağanmış olması da bunun bir ifadesidir. (Şen, 2003:125) Alp tipini hazırlayan şartlar erkeğin yanında kadını da eğitmiştir. Fedakâr, iffetli, saygın ve erkeğin sadık dostu olan kadın, bu özelliklerinin yanında erkekle bizzat savaşan, dövüşen, yarışan, güreş tutan, avcı, akıncı bir kahramandır; “Alp'tir.(Akyüz, 2010:172) Eski Türk destanlarında kadının yeri hep farklıdır. Uçsuz bucaksız suyun üzerinde canı sıkılan Kayra Han'a

Turkish Studies

ışıklı bir dalgalanma ile çıkıp yaratma ilhamını veren Ak Ana'dır. Oğuz Kağan'ın annesi Ay Kağan mukaddes bir kadın iken Oğuz'un eşleri de ilki ışıktan ikincisi ağaçtan doğmuş özel kadınlardır.

Tölögön Kasımbek'in romanı erkek ağırlıklıdır. Bu erkekler ekseriya birbirine benzerler. Hepsi alp karakterinde, yiğittir. Hemen hemen kadın karakterin olmadığı romanda yalnız iki kadının bir anlamda trajedi diyebileceğimiz hayat hikâyeleri derinlemesine anlatılır. Kurmancan Datka ve Ayzade. Kurmancan Datka romana Alimbek Datka'nın karısı olarak girer. Roman boyunca, bilge Türk analarına benzer. Türk iktidar geleneğindeki söz konusu kadınlar gibi roman boyunca iktidardaki gücü hissedilir. Aynı zamanda, kocası ölünce kendisine Datkalık gibi önemli bir rütbe verilen tek kadındır. Rusların Türkistan'la ilgili son planları da bu kadın etrafında şekillenir. Yapılan anlaşmaya imza atacaktır Kurmancan Datka. İslamiyet'ten sonraki eserlerde, Dede Korkut'ta da ayrıcalıklı yerini koruyan kadının bu romandaki temsilcisi gibidir Kurmancan.

“Yaşına rağmen, henüz ihtiyarlığın karşısında başı dimdikti. Hala güzelliğinden hiçbir şey kaybetmediğini görüyor ve onunla gurur duyarak etrafında fıır dönüyordu. Gerçekten Kurmancan Datka taş bebek gibiydi. Beli hala ince, göğüsler ise kabarık duruyordu.” (Kasımbek, c.II, 2003: 324)

Ruslar arasında Kanike Hanım diye ünlenen, henüz saçlarına ak düşmemiş olup güzelliğini koruyan bu kadın, milletin işleri ve evlatları söz konusu olunca erkekten farksızdır.

“Kurmancan Hanım, bir defa bile üzerindeki giysileri kontrol etmedi, onların kendisine yakışıp yakışmadığını kontrol etmedi.” (Kasımbek, c.II, 2003: 323)

Türkçe yazılı metni günümüze kadar ulaşan Oğuz destanından günümüze, Türk destan kahramanları tipik özellikler taşır; bu kahramanların genel olarak, İslamiyet'ten önce oluşan ve İslamiyet etkisi ön planda olmayan destanlarda alp; İslamiyet etkisi yansıtan destanlarda ise gazi tipi olarak adlandırıldıkları görülür. (Yıldız, 2009: 11) Kırılan Kılıç'ın erkek kahramanlarının çoğu savaşıdır. İslamiyet sonrası olayları anlatsa bile alp tipine uygun özellikler gösterirler. Kadın karakterlerin aksine sayıları bir hayli fazladır. Ataerkil bir toplum yapısı burada kendini gösterir. Romanda, Kaplan'ın tiplerin anahtar vazifesini gördüğünü söylediği gibi, *tipler vasıtasıyla, içinde vücuda geldikleri toplumun sosyal şartlarını, zihniyet, örf ve adetlerini anlamak da kolay oluyordu.* (Kaplan;1996:6) yaklaşımıyla örtüşür şekilde kahramanlar gerçekle iç içedir. Kasımbek'in kendi hayatına bakıldığında bu kahramanların bazılarının birebir karşılıkları bulunabilir. Mesela Tölögön'ün büyükbabası İbrahim; Hokand Hanlığında bey, aynı zamanda Rus ordularının Türkistan'ı işgali sırasında, Hokand Hanlığı askerleriyle Rus askerleri arasında yapılan savaşlarda kahramanlık gösteren Beknazar'ın küçük kardeşidir. Alp tipinin karşısında ise şahsi çıkarlarının peşinde koşan zayıf hükümdarlar konulmuştur. Bu da onları çirkin göstermek yerine, daha çok, savaşçıları yüceleştirmiştir.

“Demek ki, kılıç bu halkın doğumundan ölümüne kadar kutsal sayılan eşyası, yol arkadaşı, gönül arkadaşı olmuş.”

Beknazar, her birini okşar gibi tutarak özenle bir bezle temizler, sonra da aynı özenle yerlerine koyar. Bunlar, onun için silah değil, atalarından kalan hatıra, miras, yadigar ve mülktür.” (Kasımbek, c.I, 2003:224)

Destanlarda hükümdarların yanında onlara öğüt veren ihtiyarlar vardır. Oğuz Kağan'ın yanındaki Uluğ Türk bunların başında gelir. Oğuz'un veziri olan Uluğ Türk aynı zamanda ona Türk devlet idaresi hakkında da yön verir. Kırılan Kılıç romanında da bu tip karakterlere rastlanır. Han için yardım istemeye gelen Abdurrahman, güngörmüş ihtiyarların insanlar üzerindeki etkisini bildiğinden ilk onlara seslenir:

“- Akıllı düşününüz! Uzağı gören ihtiyarlar.” (Kasımbek, c.I, 2003:33)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Hokand Hanlığında idare değişikliği olunca kapıya dayanan bir derviş vardır. İçeri alınan derviş, İbrahim Hayal'e:

“- *Beyim! Bir hafta içinde olacakları, hiç bir şeye bakmadan söyleyebilirim. Gökyüzündeki yıldızlardan çok yeryüzündeki yıldızların sırrını iyi anlarım.*” (Kasimbek, c.I, 2003:60) der.

İktidarın en son ortağı İshak'a da yardım eden bir derviş vardır. Bir kervan yolculuğunda tanışan ihtiyarla İshak bu kervandan kovulduktan sonra da yolculuklarına birlikte devam etmişlerdir. Yalnız İshak'a değil gördüğü herkese öğüt veren bu ihtiyar söylediği sözlerle onların gönüllerini sakinleştiriyordu.

“*Derviş bütün yorgunluğunu unuttu....Söziün olgunlaştığı yerlerde rubai söyledi:*

Gönlümüz şimşeğin ateşinden,

Katılmış göz yaşımıza tuzlu sudan.

Hızlı esen rüzgar gibiyiz.

Kaplana eş gönlümüz,

Boz toprak ile yoğrulmuşuz.

“İnsan” adlı yüce isimle yartılmışız.

Yaşayacak günü, içecek suyu az,

Ama yapacak işi çok...”

(Kasimbek, c.II, 2003: 203)

Kırgız halkı 150 yıla varan bir Rus baskısı altında kalmıştır. Bu zor şartlarda dahi benliklerinden fazla bir şey kaybetmemek için direnmişlerdir. Kasimbek'in romanında zengin folklorik değerlerin olaylar içine eriyerek yerleşmesi bile bu milli bilinci gösterir. Şirali'nin han ilan sırasında yapılan tören, mevsimlik yayla göçleri, Kurmancan'ın anlaşma yapmaya gelen Rusları misafir etme şekli hep gelenek göreneklerin romanda yansımalarıdır. Dinin de etkisi hissedilir derecededir. Rusların anlaşma yapmak için seçtiği Kurmancan'ın resmini yapmaya çalışan ressama hemen müdahale edilir. Gerekçe olarak Peygamberden kıssa anlatılır. Yine Şirali'nin han ilanında yapılan törende Hz. İbrahim'e telmih yapılır. Kimsesiz Aşır arkasından arayanı soranı olmayıp davası güdülmeyeceğinden kurban edilir bu törende. Eskiden beri bu geleneğin yapıldığını “*fakat, gökyüzünden beyaz bir koç meleyerek indikten sonra, bu geleneğin durdurulduğu*” (Kasimbek, c.I, 2003:58) anlatılır. Yani romanda Türk gelenekleri ile İslamiyet'in karıştığı görülmektedir.

SONUÇ

Destanlardan farklı olarak romanda, roman olma özelliğini taşıyan şey ele alınan olay ve kahramanların yaşanmış ya da yaşanabilir olmasıdır. Bu durumda yazarın destansı bir konuyu inandırıcı hale sokması ve günümüz teknolojisinin okuruna dil, üslup ve kurgu oluşturma tekniği ile sunması gerekmektedir.

Evrensel bir mücadele olan bağımsızlık önemli bir kavramdır. Baştan sona Kırgız halkının bağımsızlık mücadelesi Kırılan Kılıç I-II romanının ana konusudur. Belgesel roman özelliği de taşıyan Kırılan Kılıç, okurun, *Gerçek nedir? Roman gerçeği nedir ve tarihi gerçekler romana nasıl sindirilir?* sorularına cevap bulmasına yardımcı olabilir. Nitekim özel yer ve kişi adlarını çıkardığımızda bu roman yalnız Kırgızların değil diğer başka birçok milletin geçmişine de ışık tutabilir. Hayatın içinden çıkan bu hikâyeler romancının kültür potasında eriyip kâğıda dökülmelidir. Çünkü hayat gerçeğinden alınan ya da gerçeklere benzetilen konular da roman yazma

Turkish Studies

kaygısının dışında tarihi bir olaydan ders çıkarma kaygısı gözetebilir. Romanın teknik sağlamlığı ve inandırıcı üslubu ile her iki kaygının dikkate alınarak yazıldığını düşündüğümüz Kırılan Kılıç romanında yazar, Bilge Kağan'ın seslenişini sanki yeniden duyurmuştur.

“Altunu, gümüşü, işlenmiş ipeği, tasasız (karşı koymadan) verir. Çün bodunun sözü tatlı, ipeği yumuşak imiş. Tatlı sözü, yumuşak ipeği ile aldatıp, uzak bodunu iyice yaklaştırır imiş. Bir kişi yanılma sonuna, bodununa, çocuklarına kadar barındırmaz imiş. Tatlı sözüne, yumuşak ipeğine aldanıp çok Türk bodunu öldün. Türk bodunu öleceksin.”

Yüzlerce yıl önce bu derece ileri görüşlü iddialar ortaya atan ataların ruhunu, çok yakın geçmişte Türk boylarında iktidar hırsı taşıyan kişiler kanatmıştır. Geçmiş siyasi tarihi incelediğimizde de göreceğimiz gerçekleri bu defa edebi bir pencere aracılığıyla seyretmiş oluruz romanı okuyarak. Yazar Tölögön Kasimbek, Bilge Kağan'ın uyarılarına uymayan bir milletin tarihini bize edebiyat felsefesinin aralığından veriyor. Kırılan Kılıç I ve II romanlarında Türkistan'ın içten içe Rus yönetimi tarafından nasıl işgal altına alındığını, Rusların boyunduruğuna sokulduğunu sözlü kültür ve destan geleneğinden de yararlanarak anlatmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Çiğdem, “Manas Destanı'nda Alp Kadın Tipi”, **Mukaddime**, Sayı 1, 2010
- BANARLI, Nihad Sami, **Resimli Türk Edebiyatı (1.cilt)**, M.E.B. Yay., İst., 1998.
- BAYTOK, Aysel, **Kırgızcadan Türkçeye Çeviri Meseleleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, 2003.
- DEVLET, Nadir, “Türkiye’de Tarih, Dil ve Edebiyat Araştırmalarında Kırgızistan ve Manas Destanı”, **Manas 1000 Bişkek Bildirileri (26- 31 Ağustos 1995)**, 1997.
- ELÇİN, Şükrü, **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yay., Ank., 1993.
- İSAKOV, Abd Rasul, “Kırgızlar ve Kırgızistan Tarihi İle İlgili Türkiye’de Yayımlanmış Bilimsel Çalışmalar (1910-2009)”, **OAKA**, Cilt:5, Sayı: 9, ss. 101-131, 2010.
- KAPLAN, Mehmet, **Tip Tahlilleri**, Dergah Yay., İst., 1996.
- KASIMBEK, Tölögön, **Kırılan Kılıç I**, (Çevirenler: İbrahim Atabey, Saadettin Koç), Yargı Yayınevi, Ankara 2003.
- KASIMBEK, Tölögön, **Kırılan Kılıç II**, (Çevirenler: İbrahim Atabey, Saadettin Koç), Yargı Yayınevi, Ankara 2003.
- ŞEN, Semra, “Oğuz Kağan Destanı'nda ve Dede Korkut Hikâyelerinde Kadın”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 21, Erzurum 2003.
- YILDIZ, Naciye, “Türk Destan Geleneği”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C.6, S.1, Ankara Mart 2009.
- Erişim: 28.08.2012, <http://www.kitapturk.com/diger/kirilan-kilic-1-han-sarayi-singan-kilic-birinci-kitep-kan-or-do-22055k.html>